

Scrisoarea notarului P. către colegul N.

Confuzii de planuri

Scrisoarea notarului P. al regelui Bela al (?)-lea către amicul și fostul său coleg N., de la Paris, numită *Gesta Hungarum* merită reanalizată cu atenție. Pe lângă traducerea lui Popa-Lisseanu, din 1934, utilizată de Al.Madgearu în *Românii în opera notarului anonim* (ed. CST, 2001) avem și traducerea lui Paul Lazăr Tonciulescu: *Cronica notarului anonim* (ed. Miracol, 1996). În pasajele care ne interesează nu sunt deosebiri de esență între cele două traduceri.

Chiar în debutul scrisorii călugărul notar se explică: *Et si tam nobilissima gens hungarie* (tradus: *Și dacă atât de nobilul neam al Ungariei*) ... ar auzi de faptele glorioase ale înaintașilor din poveștile false ale țăranilor ar fi nedemn. O primă distincție mai importantă decât restul: unii erau țăranii, adică băștinașii și alții erau nomazii războinici. De aceea scrie despre începutul genealogiilor regilor ungarilor, el foarte învățatul călugăr latin colegului său N., spre laudă eternă „*regelui și maicii sale sfânta Maria prin grația căreia regii Ungariei și nobilii să aibă conducerea cu sfârșit fericit acum și în veci. Amin*”. Mai departe începe cap. I, *Despre Sciția*; o poveste fantastică cu peripețiile lor de la gurile Volgăi până în nordul pontic, când hotărâsc să-și caute alt sălaș. Fiind atât de glorioși, acești „sciți”, care-și ziceau mogerii, nu au fost bătuți, în 895, de către pecenegi și de către volgari (n.n.-nu bulgari, cum au tradus călugării latini și cum greșit se calchiază și azi fără minim discernământ) pentru că: fie sursa/sursele notarului tăceau, fie o asemenea idee nu încăpea în mintea călugărilor latini alături de acei vrednici de laudă șefi de trib, ce trăiau din pradă, din vânat, din pescuit și din grația lui Isus Christos și a „maicii sale sfânta Maria”!

Revenim la pasajul *Et si tam nobilissima gens hungarie* ... - *Și dacă atât de nobilul neam al Ungariei* ... care fiind tradus *ad literam* lasă în urmă o mare confuzie și anume că ar fi existat pe vremea notarului o țară Ungaria, sau și mai rău, țara era dâra de jaf și pradă din Urali până în nordul Pontului, de pe Nipru, din Galiția și până în Panonia, toate ar fi fost o Ungarie. De altfel, dr. Mihály Horváth (1809-1873), într-o istorie publicată în 1860, la Budapesta, precizează că maghiarii lăsau pe vechii stăpâni ai teritoriilor, percepând doar dări; modul de supunere era nominal, procedeu întâlnit la toate popoarele migratoare turano-turco-tătare, care, reduse numeric, nu puteau administra direct. Acest istoric, apreciat de Ioan Slavici, tocmai pentru că era singurul până la el, în istoriografia ungară, care dovedește un oarecare spirit critic, scrie despre clanurile maghiare ajunse în Panonia: *au putut să-și păste vitele, pe unde istoricii lor zic că au cucerit.*^{*p.764} Și Slavici continuă: *Nu este un istoric maghiar, care să ne poată arăta date despre aceea că maghiarii să fi domnit cândva peste aceste popoare: ele au trăit lângă maghiari, nu însă cu sau sub maghiari. Ba încă s-ar putea dovedi că și în timpii mai târzii au avut oareșcare autonomie și au trăit cu dreptul propriu.*^{*p.677} E drept, în vremea notarului P. regele era dotat cu armata germană și cancelarie latină, dar care se mai lupta cu clanurile maghiare și cumane pentru întâietate. Probabil o traducere mai corectă ar fi „*Și dacă atât de nobilul neam al ungarilor* ...” pentru că despre asta a scris notarul P. Această confuzie de planuri din trecutul mogerilor cu regatul catolic din Panonia, numit în actele latine Hungaria, o întâlnim în toată scrisoarea. Astfel, în capitolul XIV, Arpad, înainte de a coborî din munți, pe Dunăre, în insula cea mare, e numit nu conducător/duce al ungarilor ci al Hungariei, în capitolul XIX la fel, șamd.

Confuzii mai vechi sporite

În capitolul IX, despre pacea dintre șefii de trib mogerii și ruteni, aflăm că rutenii i-au îndemnat pe „unguri” să meargă în Panonia, o țară plină de pește, locuită de „*sclavii, bulgarij et blachi, ac pastores romanorum*”. Fiind slavii și bulgarii două populații diferite în imaginarul notarului P. trebuie să încercăm să vedem cine erau de fapt aceștia. Cea mai simplă și directă ipoteză ar fi să se considere slavii slavi și „bulgarii” volgari, adică triburile turano-turcice plecate și ele, cândva, de pe Volga, rămășițele volgarilor care împreună cu pecenegii îi spulberaseră pe unguri, în 896, în nord-estul Pontului. Cealaltă ipoteză ar fi că „bulgarii” notarului P, erau subiecții români și slavi ai kaganatului volgar; kaganul Omurtag, tocmai ocupase Banatul și sudul Panoniei, în anul 829. La începutul secolului al X-lea, când au venit triburile maghiare în Panonia, în kaganatul volgar se decretase creștinismul pentru volgari și slavi, kaganul devenise țar și sub Simion (893-927) țaratul volgar, locuit de români, slavi și rămășițele volgarilor, cunoaște o înflorire culturală în haină slavă, unanim recunoscută. Cu alte cuvinte, sursa informativă care a ajuns la notarul P. era confuză și contaminată de prestigiul volgarilor, șefi militari, a căror nume în latină era transcris cu *b* în loc de *v*! O traducere mai pertinentă ar putea fi, probabil: „*slavi, volgari* (cu înțelesul subiecți ai kaganatului și țaratului sud dunărean), *români «ac» păstori ai romanilor*”. Din păcate, Al.Madgearu, adâncește confuzia existentă într-un comentariu la un pasaj din *Gesta hunorum et hungarorum* a lui Simon din Chiza: *Postquam autem filii Ethela ... sclavis tantummodo, grecis, teutonicis, messianis et ulahis advenis remanentibus in eadem ...*

astfel: „în vremea lui Attila .. messiani (=bulgari), alături ...”. Pe vremea lui Attila (395-453) nu erau nici volgari, darmite bulgari. Erau daco-romani, oameni de rând, numiți de contemporani vulgari! Dintre ei și Constantin cel Mare (280-337), Flavius Justinian (482-565) sau Flavius Belisarius (505-565)! Or messianii erau mesii (moesieni), adică daco-romani de pe malul drept al Dunării. Asta ca să nu mai amintim de *Libellus de Notitia Orbis*, din 1403, a arhiepiscopului Ioan de Sultanyeh (Persia)!

Venirea ungarilor în Panonia și numărul lor

O altă informație preluată fără spirit critic în istoriografia europeană este momentul venirii triburilor maghiare în Panonia. În scrisoarea notarului P. către colegul N. capitolul XIV începe: „*Anno domine incarnationis DCCCCIII ...*” - *În anul 903 de la întruparea Domnului ...* Arpad a ocupat între râurile Tisa și Bodrog până la Ugocea (la nord-vest de județul Satu-Mare) terenul cu toți locuitorii săi. Și atunci ce-i cu anul 896, din moment ce nu există nici un document în acest sens? Sigur, adepții istoriilor politice, vor contesta și anul 903, așa cum contestă tot ce nu le vine politic bine. Cum s-a ajuns la declararea anului 896, an al venirii triburilor maghiare în Panonia? Foarte politic, parlamentar! În 1896, Imperiul Habsburgic urma să organizeze Expoziția Mondială, la Viena, din lipsa de fonduri Viena renunță și așa se ajunge ca viitoarea expoziție să fie organizată de Budapesta. Dieta vede o ocazie excepțională de a impune lumii propriile adevăruri, fie ele și fabricate. Decretarea anului 896, ca an al venirii triburilor maghiare este strict o hotărâre politică a dietei fără nici o bază documentară. Citez din *Protestul Românilor, Slovacilor și Sârbilor* (Telegraful Român, nr. 109-110, 1896): „*Actualii depozitari ai puterii publice ... s-au pus să înscezeze pentru ochii Europei o serbare, care pe departe e lipsită de orice temei istoric, ... aceiași Academie (nn-ungară) n-a fost în stare să fixeze anul sosirii maghiarilor în țară.*”*** Să fie clar, expediții de pradă prin Europa au comis destule războinicii turanici în secolul al IX-lea. Expediția din 894 când, chemați de bizantini, îi atacă pe turanicii volgari la sud de Dunăre (nu pe bulgari cum neglijent să scrie azi, inclusiv în tratate academice), este cea mai de interes, dar nu singura expediție. Chiar și în 899 fac o expediție până în Lombardia, chemați de împăratul Arnulf, al Franciei răsăritene. Dar, în 896, volgarii aliați cu pecenegii îi prăpădesc pe maghiari undeva în nordul Pontului, în Atelkuz, patria lor, conform tradiției proprii. Sunt pur și simplu măturați spre nord de pecenegi, care le și ocupă terenul de la malul mării. Și maghiarii pornesc pe Nipru, în sus. Văile fluviilor erau, atunci, singura cale accesibilă deplasărilor unor grupuri mai mari care cuprind și familiile (bătrâni, femei și copii) și singura cale care asigura în același timp hrană (pește). Aceste căi erau practicabile mai ales vara. Și un drum mai lung pentru toată hoarda se făcea în etape anuale, vara. Câți ani a durat această pribegie, până să ajungă la Kiev, e greu de precizat pentru că nu există documente. La Kiev stau un timp, suficient de lung, încât să-i deranjeze pe ruteni și pe de altă parte să-și însușească unele noțiuni noi, din afara sferei culturale nomade, prin intermediul limbii slave. Nu întâmplător dicționarul maghiar e preponderent de origine slavă (Eminescu). Urmează un război, „victorios” pentru maghiari, după scrisoarea notarului P., dar atât de victorios că trebuie să plece mai departe în Galiția. De aici se urcă până la hotarul polonilor, ca apoi să se întoarcă spre sud și să ajungă la cetatea Ung. Această pribegie a durat ani și ani. Prin urmare cândva la începutul secolului al X-lea ies din Ung, în *Anno domine incarnationis DCCCCIII*, și întâlnind câteva sate de țărani neorganizați militar își impun dominația peste aceștia, peste *Grundbevölkerung*, dar trăind separat de aceștia în paradigma lor civilizațională nomadă, cum documentat susțineau Mihaly Horvath și Ioan Slavici! Câteva sate (câtune probabil) căci locul e bine delimitat între râurile Bodrog și Tisa până la Ugocea. Documentul citat și logica care-l validează ne îndreptățesc să considerăm venirea triburilor nomade cu familiile lor în Panonia la începutul secolului al X-lea. Mai trec câțiva ani, până Arpad studiază terenul (apa, iarba), când într-o toamnă se aciuiază cu toată hoarda, oameni, corturi și animale, pe insula mare a Dunării (numită Sepel sau Cepel), de unde nu mișcă până în vara următoare. Câți puteau să fie? Foarte puțini, în orice caz! Dar iuți și violenți!*** Oprirea lângă fluvii (Volga, Don, Nipru, Dunăre) sau pe râuri mari era vitală nomazilor care trăiau din vânat și și mai ales din pescuit. Când războinicii plecau în expediții de jaf familiile trăiau nu din vânat, ci din pescuit.

Referințe:

Paul Lazăr Tonciulescu, *Cronica notarului anonymus*, ISBN 973-9182-34-8

Alexandru Madgearu, *România în opera notarului anonim*, ISBN 973-577-249-3

Note:

* Ioan Slavici, *Opere*, vol.VIII, *Scrieri istoricești și etnografice*, ISBN 978-973-577-185-3

** Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur*, vol. VII, Sibiu 1913

***Octavian Căpățînă, *Cultură, confesiune, etnie și rasă în Transilvania, Câmpia Tisei și Panonia*, ed. a 4-a, ISBN 968-606-8004-77-8